

GİRİŞ

Azərbaycan xalqı özünün çoxəsrlik dövlətçilik ənənələrini davam etdirərək, bütün cəmiyyətin və hər kəsin firavanlığının təmin edilməsini arzulayaraq, ədalətin, azadlığın və təhlükəsizliyin bərqərar edilməsini istəyərək, keçmiş, indiki və gələcək nəsillər qarşısında öz məsuliyyətini anlayaraq, suveren hüququndan istifadə etmişdir. Bunlardan biri də, Azərbaycan Respublikasının 1995-ci il noyabrın 12-də qəbul olunmuş Konstitusiyasının 60-cı maddəsinə əsasən hər kəs pozulmuş hüquq və mənafelərinin bərpası üçün məhkəməyə müraciət etmək hüququna malikdir. Bu müddəa Konstitusiyasının 60-cı maddəsində belə əks olunmuşdur:

I. Hər kəsin hüquq və azadlıqlarının məhkəmədə müdafiəsinə təminat verilir.

II. Hər kəs dövlət orqanlarının, siyasi partiyaların, həmkarlar ittifaqlarının və digər ictimai birliklərin, vəzifəli şəxslərin qərar və hərəkətlərindən (yaxud hərəkətsizliyindən) məhkəməyə şikayət edə bilər.

Şəxslərin pozulmuş hüquq və mənafelərinin bərpası Birinci instansiya məhkəməsinin çıxardığı və işi mahiyyəti üzrə həll edən aktı-qətnaməsi ilə həyata keçirilir. Bu mənada qətnamə maddi və prosessual normaların düzgün uzlaşdırılması və mübahisənin aradan qaldırılmasına xidmət edir.

Məhkəmə praktikasında qətnamənin izah edilməsi, əlavə də əlavə qətnamənin çıxarılması hallarına tez-tez rast gəlinir.

Beləliklə də bu məsələlər aktual hesab olunduğu üçün bu məhkəmə işində əsasən aşağıdakı vəzifələr yerinə yetiriləcəkdir:

1) qətnamənin izah edilməsi anlayışını, zərurətini, səbəblərini aydınlaşdırmaq

2) Əlavə qətnamənin çıxarılması hallarını, səbəblərini aydınlaşdırmaq

Bu məhkəmə işində bir sıra normativ aktlardan- Azərbaycan Respublikasının Mülki- Prosessual Məcəlləsi, Azərbaycan Respublikasının Mülki-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası, Azərbaycan Respublikasının Mülki-Prosessual hüquq dərslisi, Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi Plenumun 11 iyul 1997-ci il tarixli 2 sayılı qərarı, Məhkəmə qərarlarının icrası haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu və s. istifadə edilmişdir.

Bu mövzunun dəfələrlə işlənməsinə baxmayaraq, hər dəfə yeni cəhətlər üzə çıxmışdır. Ona görə də bu məhkəmə işində araşdırılacaq halla ətraflı şərh edilməlidir.

Əlavə qətnamə-məhkəmənin və ya hakimin çıxardığı qərarın natamamlığını aradan qaldırılması üsuludur. O yalnız işə baxan zaman müəyyənləşdirdiyi faktiki hallar əsasında və yalnız Mülki-Prosessual Məcəllənin 229-cu maddəsində nəzərdə tutulan üç halda çıxarıla bilər:

1. İşdə iştirak edən şəxslərin sübutlar təqdim etdikləri və izahatlar verdikləri hər hansı bir tələb üzrə qətnamə çıxarılmadıqda;

2. Hüquq haqqında məsələni həll edərkən məhkəmə alınmalı məbləği, əmlakın miqdarını, yaxud cavabdehin etməli olduğu hərəkətləri göstərilmədikdə;

3. Məhkəmə məhkəmə xərcləri haqqında məsələni həll etməmişdirsə;

Əlavə qətnamə məhkəmə iclasında çıxarılır.

Qətnamənin izah edilməsi isə məhkəmənin və ya hakimin çıxardığı qərarın qüsurlarını aradan qaldırılmasının müstəqil üsuludur. Qeyri-müəyyənlik olduğu halda, məhkəmənin və ya hakimin çıxardığı qətnaməni izah etmək hüququ var, lakin bu zaman qətnamənin məzmunu dəyişdirilə bilməz. Qətnamənin izah edilməsi məhkəmə iclasında həll olunur.

Həm əlavə qətnamənin çıxarılmasının, həm də Qətnamənin izah edilməsinin rədd edilməsi barədə qərardadından xüsusi şikayət və ya protest verilə bilər.

Qətnamənin anlayışı və məzmunu

Mülki işlərə baxılması və onların həlli prosesində məhkəmənin (hakimin) çıxardığı qərarlar məhkəmə hakimiyyəti aktlarıdır. İşin qaldırılmasına qədər və prosesin gedişində meydana çıxan bütün maddi-hüquqi və prosesual-hüquqi məsələlərə dair məhkəmənin mülahizələri qərarla rəsmiləşdirilir.

Birinci instansiya məhkəməsinin qərarları –məhkəmənin (hakimin) müəyyənləşdirdiyi faktlar və hüquq münasibətlərinə dair göstərişlərini əks etdirən sənədlərdir. (aktlardır).

Birinci instansiya məhkəməsi iki növ qərar çıxarır:

1. qətnamə
2. qərardad.

Məhkəmənin işi mahiyyətə həll edən qərarı qətnamə formasında çıxarılır. Məhkəmənin qətnaməsi verilən maddi hüquqi tələblər mahiyyəti cavab verir. O həmçinin qeyri –iddia icraatlı işlərlə bağlı ərizə şikayət ilə müraciət edən şəxslərin subyektiv hüquqlarının və qanunla qorunan mənafelərini bilavsitə müdaviəsinə yönəldilmişdir.

Məhkəmənin işi mahiyyətə həll etməyən qərarı qərardad formasında çıxarılır. Məhkəmənin qərardadı mülki işlər üzrə ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı meydana çıxan prosesual hüquqi məsələləri əhatə edir.

Məhkəmə qətnaməsi ilk növbədə dövlət hakimiyyəti orqanının aktıdır. O Məhkəmədən başqa heç bir digər orqan tərəfindən çıxarıla bilməz. Dövlətin hakimiyyət gücünə əsaslanaraq yalnız məhkəmə ədalət mühakiməsinə həyata keçirir. Hüquq normalarının məcburi şəkildə həyata keçirilməsinə dövlət təbəçilik göstərişi məhz məhkəmənin qərarında ifadə olunan dövlət hakimiyyəti orqanının hər hansı bir digər aktı kimi məhkəmənin qərarı da qanuna əsaslanır və qanunun icrasına yönəldilir. Bu qərardakı göstəriş qanunla onun olduğu bütün şəxslər üçün məcburidir. Dövlət təbəçilik hökmü kimi məhkəmə qərarının aşağıdakı keyfiyyət xüsusiyyətlərini qeyd etmək olar: